

ΑΓΛΑΪΑ ΤΡΩΙΑΝΟΥ-ΛΟΥΛΑ

ΕΦΗΒΟΙ, ΜΕΤΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΕΦΗΒΟΙ, ΜΕΤΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

Εισαγωγικά

Η επιλογή από τους σύγχρονους εγκληματολόγους της εμπειρικής μεθόδου στην ερευνητική τους δραστηριότητα είναι κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ως δεδομένο. Είναι δε γνωστό ότι ο πιο συνηθισμένος τρόπος συλλογής στοιχείων που θα αποτελέσουν υλικό για ένα τέτοιο εγχείρημα είναι η εγκληματολογική στατιστική.

Γενικότερα η στατιστική επιστήμη, ως επιστήμη των μετρήσεων, αλλά και της μεθοδολογίας, υπεισέρχεται σε οποιοδήποτε επιστημονικό κλάδο, είτε των λεγόμενων φυσικο-θετικών επιστημών, είτε των λεγόμενων ανθρωπιστικο-κοινωνικών, στον οποίο η σχετική έρευνα συνεπάγεται μέτρηση φαινομένων που είναι αποτέλεσμα πολλαπλών αιτιών. Η συμβολή της στην πρόοδο των επιστημών και ιδιαίτερα των κοινωνικών είναι αναμφισβήτητη και η βοήθειά της στην ανάλυση αποτελεσμάτων μιας έρευνας, καθώς και στη συναγωγή έγκυρων συμπερασμάτων είναι προφανής (βλ. Παππάς 1987 σελ. 65 επ.).

Η εγκληματολογική στατιστική που αποτελεί τον παλαιότερο τρόπο εμπειρικής προσέγγισης του εγκληματικού φαινομένου παρουσίασε, κατά την πάροδο του χρόνου και σ' όλη την εξέλιξή της, αρκετά μειονεκτήματα. Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι συσχετίσεις εγκληματολογικών παραγόντων και στατιστικών στοιχείων ερευνηθηκαν κάτω από αυτό το πρίσμα, αλλά οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι διατύπωσαν έντονους ενδοιασμούς ως προς την αξιοπιστία της.

Είναι γεγονός ότι υπάρχουν, πράγματι, πολλές επιφυλάξεις τόσο για τις δυνατότητες που προσφέρει η μελέτη των εγκληματολογικών στατιστικών όσο και για την ακρίβεια, την πληρότητα και τη μέθοδο συλλογής των στοιχείων που περιέχουν. Γι' αυτό και έχει λεχθεί ότι οι εγκληματολογικές στατιστικές μπορούν να χρησιμεύσουν περισσότερο ή μόνο ως «δείκτες» της εγκληματικότητας (βλ. Σπινέλλη 1985 σελ. 59, 60).

Παρ' όλα όμως τα αντικειμενικά μειονεκτήματα και τις κάθε μορφής υποκειμενικές αμφισβητήσεις, κάθε κράτος έχει υποχρέωση να τηρεί και να δημοσιεύει τις δικές του επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές, στις οποίες οι ερευνητές και οι μελετητές συνήθως προσφεύγουν και αναφέρονται.

Η ελληνική εγκληματολογική στατιστική, που εκδίδεται ως γνωστό επί τρεις περίπου δεκαετίες (από το 1956) από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) καταρτίζει και εκδίδει κάθε χρόνο σε ενιαίο δημοσίευσμά της τη «Στατιστική της Δικαιοσύνης» που περιλαμβάνει στατιστικές σειρές-στοιχεία για την Πολιτική και την Εγκληματολογική Δικαιοσύνη καθώς και για τη Σωφρονιστική που εφαρμό-

* Δρ. Νομικής.

ζεται στη χώρα μας. Η στατιστική αυτή που δημοσιεύεται ανελλιπώς, έστω και με καθυστέρηση δύο ή τριών χρόνων, καλύπτει τις ανάγκες ενημέρωσης των ειδικών και του κοινού.

Ειδικότερα, όπως μας πληροφορεί η Στατιστική της Δικαιοσύνης του 1984 στον πρόλογό της, για τη χρήση όσων ασχολούνται με την έρευνα της εγκληματικότητας των ανηλίκων, δημοσιεύονται από το 1973 πίνακες που αναφέρονται στους ανηλίκους της κατηγορίας αυτής και από το 1974 στοιχεία για τους ανηλίκους τροφίμους των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων. Παρά τις ελλείψεις και τα κενά που υπάρχουν, είναι αναμφισβήτητη η χρησιμότητα των στοιχείων που παρέχονται, και είναι πέρα από κάθε αμφιβολία η καλή πρόθεση όλων όσων συμβάλλουν στη συγκέντρωση των στοιχείων αυτών και στη δημοσίευση της Στατιστικής της Δικαιοσύνης.

Σε κάθε όμως καλή προσπάθεια, έχω τη γνώμη, ότι εξίσου χρήσιμη είναι και οποιαδήποτε καλοπροαίρετη επισήμανση συγκεκριμένων ατελειών και αδυναμιών ως συμβολή στην προοδευτική της βελτίωση. Στο σύντομο λοιπόν αυτό άρθρο δεν πρόκειται να επεκταθώ σε πολύπλοκες διευκρινιστικές διεργασίες και μεθοδολογικές αναζητήσεις στο χώρο κοινωνικών και στατιστικών ερευνών (βλ. Δημάκη-Λαμπίρη 1977 και 1986, Φίλιας κ.ά. 1977, Γέμος 1987) ούτε να εμβαθύνω στα άπειρα προβλήματα και γενικά στις τεχνικές δυσκολίες της στατιστικής και μάλιστα της ελληνικής. Και οπωσδήποτε όχι από τη θέση ειδικού στατιστικού (βλ. Παππάς 1987 σελ. 65). Θα περιοριστώ μόνο σε μερικές παρατηρήσεις και επισημάνσεις στοιχείων που περιέχονται σε ορισμένες στήλες πινάκων από τη Στατιστική Δικαιοσύνης και αναφέρονται στην ευαίσθητη περιοχή της εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας. Σκοπός μου επομένως δεν είναι η στείρα κριτική, αλλά η καλόπιστη προσπάθεια να επιστήσω την προσοχή τόσο των αρμοδίων όσο και των τυχόν ενδιαφερομένων ερευνητών και μελετητών στους κινδύνους παρεξήγησης και σύγχυσης που ενδεχομένως δημιουργούνται στα επίμαχα σημεία από μερικά δυσερμήνευτα ίσως δεδομένα, διατυπώνοντας πάνω σ' αυτά ορισμένες σκέψεις.

Νομοθετικό καθεστώς του θέματος

Για την παρουσίαση της εικόνας των διακυμάνσεων της εγκληματικότητας δεν επαρκεί η αναζήτηση και εφαρμογή μιας εύχρηστης μεθοδολογικής τεχνικής, όπως είναι η περιγραφική στατιστική. Η παροχή στατιστικών μονάδων ενός «πληθυσμού», όπως π.χ. των εφήβων, θα πρέπει να βασίζεται στην ιδιαίτερη γνώση της ειδικής μεταχείρισής τους, γνώση που αντλείται, όπως είναι φυσικό, από το νομοθετικό πλαίσιο που διαμορφώνεται με βάση τις πηγές του δικαίου, δηλαδή την ειδική νομοθεσία που τους αφορά. Και είναι γνωστό ότι τα χαρακτηριστικά που προσδίδουν την ιδιαιτερότητα αυτής της ηλικίας περιέχονται στο ειδικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων.

Σύμφωνα με τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, ως όριο ηλικίας για το απολύτως ανεύθυνο του ατόμου ορίζεται το 12ο έτος συμπληρωμένο. Κατά συνέπεια τα παιδιά από ηλικίας 7 μέχρι και 12 ετών συμπληρωμένων υποβάλλονται μόνο σε αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα (άρθρα 122 και 123 Π.Κ.) ενώ οι έφηβοι από ηλικίας 13 μέχρι 17 ετών συμπληρωμένων υποβάλλονται κατ' αρχήν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα αλλά μπορεί να υποβληθούν και σε ποινικό σφρονισμό, αν το δικα-

στήριο το κρίνει αναγκαίο (άρθρα 126 και 127 Π.Κ.). Δηλαδή μόνο σε περίπτωση που το Δικαστήριο Ανηλίκων, κρίνοντας και εκτιμώντας τα στοιχεία από την έρευνα των περιστάσεων, κάτω από τις οποίες τελέσθηκε η πράξη, και από την όλη προσωπικότητα του δράστη και σταθμίζοντάς τα θεωρήσει τα μέτρα αυτά ανεπαρκή, υποβάλλει τον έφηβο σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα. Τα στοιχεία συλλέγονται από τον επιμελητή ανηλίκων κατά τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας, που αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό στη δίκη ενός ανηλίκου, παρέχονται στο δικαστήριο και λαμβάνονται υπόψη πριν από τη δικάσιμο (βλ. ν. 378/1976 και π.δ. 49/1979).

Από τη νομοθετική ρύθμιση του ποινικού μας κώδικα συνάγονται αναλυτικότερα τα εξής: Τα παιδιά κατ' αμάχητο τεκμήριο είναι ποινικώς ανεύθυνα, δεν τους καταλογίζεται καμιά αξιόποινη πράξη και τυχαίνουν μόνο αναμορφωτικής μεταχείρισης. (Σε περίπτωση λήψης θεραπευτικών μέτρων, σε θεραπευτική αγωγή υποβάλλονται ανήλικοι μόνο αν τη χρειάζονται λόγω νοσηρής κ.λπ. κατάστασης, πράγμα σπάνιο στην πράξη).

Αναμορφωτικά μέτρα, που φέρουν το κύριο βάρος στη «σωφρονιστική» μεταχείριση των ανηλίκων, επιβάλλονται και στους εφήβους ενώ ο σωφρονιστικός περιορισμός θεωρείται αναγκαίος μόνον όταν αυτά δεν επαρκούν και αποδεικνύονται μη αποτελεσματικά (βλ. Σπινέλλη-Τρωιάνου 1987, σελ. 106, 118 επ., 130 επ. Επίσης Μπεζέ 1985). Αυτό συνάγεται και από το πολύ μικρό ποσοστό του ποινικού σωφρονισμού που εμφανίζεται σ' όλους σχεδόν τους στατιστικούς πίνακες. Επομένως οι έφηβοι, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της ισχύουσας νομοθεσίας, κατ' εξαίρεση μόνο «καταδικάζονται» (βλ. παρακάτω) στην «ιδιάζουσα ποινή» του σωφρονιστικού περιορισμού (που κατά την κρατούσα άποψη δεν θεωρείται συνηθισμένη ποινή) και πάντως δεν καταδικάζονται σε κοινές ποινές.

Οι μετέφηβοι¹ μόνο, που αποτελούν ειδική κατηγορία ηλικίας και τυχαίνουν διαφορετικής μεταχείρισης καταδικάζονται και σε ποινές. Το όριο όμως που με βάση τη διακριτική ευχέρεια των εφαρμοστών του νόμου παρέχει τη δυνατότητα να εκδοθούν διαφορετικές αποφάσεις, και γι' αυτό προκαλεί την προσοχή και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μας, είναι το 17ο έτος της ηλικίας. Ακριβώς δε σ' αυτό το σημείο που μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα κρίσιμο και περικλείει τον κίνδυνο των παρεξηγήσεων που προαναφέρθηκαν, ο νόμος επιτρέπει είτε τη λήψη «μέτρων» (κυρίως αναμορφωτικών), είτε την επιβολή ποινής.

Τα ζητήματα που προκύπτουν

Μετά την περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου προχωρούμε στις παρατηρήσεις από την πρακτική εφαρμογή του, σχετικά με το θέμα μας. Όπως είναι γνωστό η μέθοδος συγκέντρωσης των στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε. είναι αυτή που περιγράφεται λεπτομερώς στον πρόλογο κάθε τεύχους στη Στατιστική Δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα και στο τεύχος του έτους 1984 (κυκλοφ. Αθήνα 1986 σελ. 43) παρέχονται οι ακόλουθες πληροφορίες: «...Οι πίνακες της Δικαστικής Στρατιωτικής καταρτίζονται με

1. Με το γενικότερο θέμα «Μετέφηβοι» πρόκειται να δημοσιευθεί μία μελέτη/έρευνα από Α. Τρωιάνου-Λουλά με τη συνεργασία και των κ.κ. Σαλώμης Δερμάτη και Μαρίας Ταβουλάρη. Ένα μέρος του υλικού έχει ήδη συλλεχθεί και μετά τη συμπλήρωσή του θα τύχει της απαραίτητης επεξεργασίας.

βάση τα ατομικά δελτία τα οποία συμπληρώνονται από τους γραμματείς των ποινικών δικαστηρίων... για κάθε έναν τελεσίδικα καταδικαζόμενο για κακούργημα ή πλημμέλημα...».

Τα δελτία αυτά (επιστρεφόμενα) αποστέλλονται στην Ε.Σ.Υ.Ε. από όλα τα ποινικά δικαστήρια (συμπεριλαμβάνονται και τα Δικαστήρια Αηηλίκων. Από ό,τι γνωρίζουμε το Δικαστήριο της Αθήνας συναποστέλλει και μία συμπληρωματική κατάσταση με στοιχεία της λεγομένης «πρόληψης»). Στη συνέχεια «...Οι Γραμματείς των Ποινικών Δικαστηρίων είναι υποχρεωμένοι να συντάσσουν τα ανωτέρω στατιστικά δελτία για όλους τους καταδικαζόμενους σε έκτιση ποινής (...) όπως επίσης (...) σε μέτρα ασφαλείας (...) και τους ανηλικούς που υπεβλήθησαν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα». ^{1α} Επομένως η Ε.Σ.Υ.Ε. επεξεργάζεται και παρουσιάζει στοιχεία δευτερογενούς μορφής.

Και εδώ γεννώνται τα ακόλουθα ερωτήματα που είναι συνφασμένα με τις γνωστές αδυναμίες της συλλογής στατιστικών αριθμών: Είναι βέβαιο ότι α) όλες ανεξαιρέτα οι γραμματείες διεκπεραιώνουν τη διαβίβαση των δελτίων; β) αποστέλλονται τα ακριβή στοιχεία; γ) υπάρχει η σωστή γνώση της δομής του ειδικού νομοθετικού πλαισίου;

Με την παρατήρηση των πινάκων της Στατιστικής Δικαιοσύνης (π.χ. των ετών 1980, 1984) διαπιστώνεται ότι έχουν ανάγκη μερικών ερμηνευτικών διευκρινήσεων. Για πρακτικούς λόγους παρατίθενται τα οικεία αποσπάσματα των πινάκων ώστε να διευκολύνεται ο εντοπισμός των παρατηρήσεων που ακολουθούν, με αναφορά στις σελίδες τους.

1α. Επισημαίνεται ότι τα έντυπα των δελτίων που αποστέλλονται από τη Στατιστική Δικαιοσύνη στους Γραμματείς των Δικαστηρίων Αηηλίκων προς συμπλήρωση είναι τα κοινά για όλους τους «καταδικασθέντες», χωρίς να γίνεται διάκριση για τους ανηλικούς.

Πίνακας Β: 4α. Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σωφρονιστικό περιορισμό και ενήλικοι υποβληθέντες σε περιορισμό εντός ψυχιατρικού καταστήματος, κατά κατηγορίες αδικημάτων.

Κατηγορίες αδικημάτων	Φύλο	Σύνολο	Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα				Σωφρονιστικά μέτρα ανηλίκων	Δεν δηλώθηκε η ποινή ανηλίκων	Περιορισμός σε ψυχιατρικά καταστήματα (ατόμων άνω των 20 ετών)
			Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	Άγνωστη ηλικία			
Γενικό σύνολο		7.814	181	7.132	412	3	70	1	5
	Α	7.649	187	6.982	406	3	66	1	4
	Θ	165	4	150	6	-	4	-	1

Πίνακας Β: 5. Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σωφρονιστικό περιορισμό και καταδικασθέντες, κατά κατηγορίες αδικημάτων, ηλικία και φύλο.

Κατηγορίες αδικημάτων (αναλυτική κατάταξη)	Φύλο	Γενικό Σύνολο	Αναμορφωτικά μέτρα												
			Σύνολο	Επίκληση				Υπεύθυνη επιμέλεια γονέων επιτρόπων κ.λπ.				Επιμέλεια επιμελητών ανηλίκων			
				Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	Άγνωστη ηλικία	Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	Άγνωστη ηλικία	Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	Άγνωστη ηλικία
Γενικό σύνολο		16.198	7.731	67	4.304	268	-	75	1.560	99	2	46	1.216	44	1
A		15.731	7.571	65	4.216	264	-	74	1.533	99	2	45	1.187	42	1
Θ		467	160	2	88	4	-	1	27	-	-	1	29	2	-

	Αναμορφωτικά μέτρα				Θεραπευτικά μέτρα σε κατάλληλα καταστήματα	Περιορισμός σε σωφρονιστικά καταστήματα		Καταδικασθέντες		Μη δηλωθείσα κοινή	
	Τοκοθέτηση ανηλίκων σε αναμορφωτήρια					13-17 ετών	18-20 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών
	Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	Άγνωστη ηλικία							
Γενικό σύνολο	3	45	1	-	7	66	4	1.140	7.249	1	-
	3	39	1	-	7	63	3	1.107	6.979	1	-
	-	6	-	-	-	3	1	33	270	-	-

Πίνακας Β: 10. Καταδικασθέντες κατά κατηγορίες αδικημάτων και ομάδες ηλικιών

Κατηγορίες αδικημάτων και από αυτά μερικά ειδικά αδικήματα	Φύλο	Σύνολο καταδικασθέντων	Ομάδες ηλικιών				Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα	Περιορισμός ανηλίκων σε σωφρονιστικά καταστήματα
			13-17 ετών	18-20 ετών	21-24 ετών	25-29 ετών		
Γενικό σύνολο	Α Θ	113.988 105.118 8.870	1.140 1.107 33	7.249 6.979 270	9.701 9.106 595	78.090 70.282 7.808	7.738 7.578 160	70 66 4

**Πίνακας Β: 6. Καταδικασθέντες ανήλικοι και μετεφηβικής ηλικίας, κατά κατηγο-
ρίες αδικημάτων, ηλικία,
φύλο και γεωγραφικό διαμέρισμα.**

Γενικές κατηγορίες αδικημάτων	Ηλικία	Φύλο	Σύνολο καταδικα- σθέντων	Περιφέρεια Πρωτευ- ούσης	Λοιπή Στε- ρεά Ελλάς και Εύβοια	Υπόλοιπες περιφέρειες (Πελοπόννησος, Ιόνιοι νήσοι, νήσοι Αιγαίου, Εξωτερικό)
Γενικό σύνολο	13-17 18-20	Α Θ	16.198 15.731 467	2.851 2.762 89	1.809 1.737 72	11.538 11.232 306
		Α Θ Α Α Α Θ	1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1

Πίνακας Β: 19. Καταδικασθέντες κατά ηλικία, επιβληθείσες ποινές, βαθμό παιδείας, οικογενειακή κατάσταση, επάγγελμα και κατοικία

Καταδικασθέντες κατά:	Φύλο	Σύνολο καταδικασθέντων	Ομάδες ηλικιών									
			Μέχρι 12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	21-24 ετών	25-29 ετών	30-34 ετών	35-44 ετών	45-59 ετών	60 ετών και άνω	Άγνωστη ηλικία
Γενικό σύνολο		113.988	191	8.339	7.665	9.701	12.161	14.577	26.803	28.058	5.909	584
	A	105.118	187	8.153	7.398	9.106	11.154	13.330	24.425	25.534	5.318	523
	Θ	8.870	4	186	277	595	1.007	1.247	2.378	2.524	591	61
I. Επιβληθείσες ποινές												
Χρηματική	A	11.812	-	42	198	735	1.568	2.084	3.638	3.081	408	58
	Θ	498	-	-	17	33	52	85	158	124	26	3
Φυλάκιση μέχρι 1 μηνός	A	67.207	-	923	5.121	5.480	7.300	8.852	16.613	18.471	4.071	376
	Θ	6.855	-	27	206	459	731	948	1.873	2.091	472	48
Φυλάκιση 1-3 μηνών	A	10.134	-	81	817	1.412	1.183	1.260	2.396	2.409	526	41
	Θ	826	-	3	22	51	127	107	230	219	58	9
Φυλάκιση 3-6 μηνών	A	4.513	-	35	443	740	512	629	1.035	912	180	27
	Θ	322	-	-	14	25	58	81	65	53	25	1
Φυλάκιση 6-12 μηνών	A	2.272	-	16	194	445	313	281	485	438	86	14
	Θ	147	-	-	5	19	30	19	35	33	6	-
Φυλάκιση 1 έτους και πλέον	A	1.420	-	9	200	277	255	199	234	204	39	3
	Θ	50	-	2	5	8	9	5	13	4	4	-
Πρόσκαιρη κάθειρξη	A	96	-	1	6	16	15	14	20	17	7	-
	Θ	5	-	1	-	-	-	-	4	-	-	-
Ισόβια κάθειρξη	A	2	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
	Θ	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Θάνατος	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Θ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Περιορισμός εντός ψυχιατρικού καταστήματος	A	4	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-
	Θ	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Περιορισμός εντός σωφρονιστικού καταστήματος	A	66	-	63	3	-	-	-	-	-	-	-
	Θ	4	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-
Αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ανηλίκων	A	7.578	187	6.982	406	-	-	-	-	-	-	3
	Θ	160	4	150	6	-	-	-	-	-	-	-
Μη δηλωθείσα ποινή	A	14	-	1	-	-	6	1	3	1	1	1
	Θ	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Β' ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΣ

Πίνακας Γ: 4. Ανήλικοι κατάδικοι, κατά ομάδες ηλικιών, επάγγελμα και χρονικά όρια ποινικού σωφρονισμού

Ανήλικοι κατάδικοι	Φύλο	Κατάδικοι*			Από αυτούς:			
		Κρατούμενοι από προηγούμενο έτος	Για πρώτη φορά	Προς έκτιση*	Σύνολο	Απολύθηκαν	Απέδρασαν ή απεβίωσαν	Παρέμειναν κατά τη λήξη του του έτους
Σύνολο		39	64	-	103	40	-	63
	Α	37	60	-	97	37	-	60
	Θ	2	4	-	6	3	-	3

I. ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

13-17 ετών		23	44	-	67	29	-	38
	Α	23	40	-	63	26	-	37
	Θ	-	4	-	4	3	-	1
18-20 ετών		16	20	-	36	11	-	25
	Α	14	20	-	34	11	-	23
	Θ	2	-	-	2	-	-	2
21 ετών και πλέον ..		-	-	-	-	-	-	-
	Α	-	-	-	-	-	-	-
	Θ	-	-	-	-	-	-	-

* Εισελθόντες κατά τη διάρκεια του έτους

* Προς έκτιση υπολοίπου ποινής, λόγω άρσεως της υπό όρον απολύσεως

Η πρώτη παρατήρηση αφορά στο κατά πόσο είναι ακριβείς οι όροι που οι συντάκτες των πινάκων αυτών χρησιμοποίησαν κατά τη διαμόρφωση των τίτλων που χαρακτηρίζουν τις στήλες των ηλικιών ανηλίκων. Έτσι στα αναμορφωτικά μέτρα που λαμβάνονται για τα παιδιά χρησιμοποιείται, πολύ σωστά, η μετοχή «υποβληθέντες» (πίνακας Β 5 σελ. 64, 65). Πράγματι η χρήση του ήπιου ρήματος «υποβάλλω», που γίνεται και από το νομοθέτη, είναι, ως γνωστό, προτιμότερη από οποιοδήποτε άλλο στον ειδικό αυτό χώρο «σωφρονιστικής» μεταχείρισης. (Στην πρακτική των Δικαστηρίων Ανηλίκων και των επιμελητών τους συνηθίζεται επίσης το ρήμα «λαμβάνω» προκειμένου για τα αναμορφωτικά μέτρα). Σωστή επίσης χρήση γίνεται στη στήλη που αναφέρεται στην επιβολή ποινικού σωφρονισμού σε έφηβο, με τον όρο «περιορισμός» για να δηλωθεί η εισαγωγή ανηλίκων σε σωφρονιστικά καταστήματα (βλ. πίνακα Β 10 σελ. 84).

Όσοσο κατά παρέκκλιση των παραπάνω παρατηρούνται και μερικοί όροι (που φαίνεται να προέρχονται από το χώρο του κοινού ποινικού δικαίου) φορτισμένοι αρνητικά. Συγκεκριμένα στον πίνακα Β 4α σελ. 60 (προτελευταία στήλη) χρησιμοποιείται η έκφραση «(δεν δηλώθηκε) ποινή ανηλίκων». Καθώς και στον πίνακα Β 5 σελ. 65 (τελευταία στήλη) όπου αναφέρεται «Μη δηλωθείσα ποινή» που συμπεριλαμβάνει και τους εφήβους 13-17 χρόνων. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει του πίνακα Β 19 σελ. 107, όπου χρησιμοποιείται ο τίτλος «Επιβληθείσες ποινές» ο οποίος περιλαμβάνει και τα αναμορφωτικά μέτρα. Το πιο αξιοπαρατήρητο όμως είναι ότι στις αντίστοιχες στήλες «Ομάδες ηλικιών», την πρώτη θέση έχει αυτή η στήλη που αφορά στους «...μέχρι 12 ετών» παιδιά. Εκ προοιμίου επισημαίνεται ότι έτσι κι αλλιώς η λέξη «ποινή» ως όρος θεωρείται τελείως αδόκιμος προκειμένου για ανηλίκους, δηλαδή παιδιά και εφήβους. (Εκτός αν υπονοείται, για τους τελευταίους, ο ποινικός σωφρονισμός που κατά την κρατούσα άποψη θεωρείται ποινή έστω και ιδιάζουσα).

Στη συνέχεια, η συχνή χρήση του όρου «καταδικασθέντες» (πίνακες Β 5, Β 6 και Β 19 σελ. 65, 73 και 107 αντίστοιχα) στους γενικούς κυρίως τίτλους των πινάκων, ερμηνεύεται μεν, λόγω της συνύπαρξης των διαφόρων κατηγοριών ηλικιών, αλλά με κανένα τρόπο δεν δικαιολογείται σε αρκετές περιπτώσεις αφού παραβλέπει τα χαρακτηριστικά της ειδικής μεταχείρισης των ανηλίκων, όπως στον πίνακα Β 5, όπου ο τίτλος περιλαμβάνει και τους εφήβους 13-17 ετών. Επίσης στον πίνακα Γ 4 της Σωφρονιστικής Στατιστικής (σελ. 127) γίνεται χρήση του αναμφισβήτητου αδόκιμου όρου «ανήλικοι κατάδικου», που ενοχλεί ιδιαίτερα στην περίπτωση των συμπεριλαμβανομένων και εδώ εφήβων 13-17 ετών, έστω και αν υπάρχουν συγχρόνως στις κατηγορίες ηλικιών και οι στήλες των μετεφήβων 18-20 ή και ενηλίκων ακόμη 20 ετών και άνω.

Φυσικά για λόγους καθαρά τεχνικούς δεν είναι εύκολο να αποφεύγεται, σε μερικές περιπτώσεις, η κοινή χρησιμοποίηση των όρων «καταδικες», «καταδικασθέντες» κ.λπ., ούτε και να εισάγονται συνεχώς στην ορολογία φραστικές διακρίσεις ως προς τους ανηλίκους. Είναι λοιπόν αυτονόητο η στήλη «13-17 ετών» (π.χ. στον πίνακα Β 10) να υπάγεται στον γενικότερο τίτλο, όπου γίνεται λόγος περί «καταδικασθέντων». Παρ' όλα αυτά θεωρείται αναγκαία τόσο η επισήμανση των σημείων αυτών (που κατά τη γνώμη μου δεν είναι παρονυχίδες) όσο και η προσπάθεια να βρεθεί σε

ευθετότερο χρόνο μια κάποια λύση για τη ρύθμιση και αυτών των θεμάτων².

Εξετάζοντας τους παραπάνω πίνακες από την άποψη της ερμηνείας των τίτλων παρατηρούμε τα εξής αξιοσημείωτα: Στον πίνακα Β 4α (σελ. 60) ο τίτλος της στήλης «Σωφρονιστικά μέτρα ανηλίκων» εννοεί προφανώς τον ποινικό σωφρονισμό. Ο όρος πάντως σωφρονιστικά μέτρα δεν αποδίδει εννοιολογικά στην προκειμένη περίπτωση την ορολογία του Ποινικού μας Κώδικα. Επισημαίνεται με την ευκαιρία αυτή ότι με τελείως διαφορετική έννοια χρησιμοποιείται ο ίδιος όρος από τον Αστικό μας Κώδικα (στα άρθρα 1510, 1518) κατά τον προσδιορισμό της «αστικής επιμέλειας» μέσα στα πλαίσια της γονικής μέριμνας (βλ. Τρωιάνου 1977 σελ. 82 και Σπινέλλη-Τρωιάνου 1987 σελ. 133).

Στόν ίδιο πίνακα στην προτελευταία στήλη ο τίτλος «Δεν δηλώθηκε ποινή ανηλίκων» μπορεί να ερμηνευθεί κατά τους εξής δύο τρόπους: α) Είτε εννοείται «ποινή» μετεφήβων (δηλ. προσώπων που έχουν συμπληρώσει το 17 έτος της ηλικίας) αφού στους εφήβους κάτω των 17 ετών δεν επιβάλλονται ποινές (βλ. παραπάνω), εκτός της ιδιαίτερης ποινής του ποινικού σωφρονισμού/σωφρονιστικού περιορισμού. Αυτός όμως, όπως ήδη ειπώθηκε, αποκλείεται, αφού υπάρχει η παραπλεύρως στήλη «Σωφρονιστικά μέτρα» και σημαίνει, κατά πάσα πιθανότητα, τον ποινικό σωφρονισμό. β) Είτε εννοείται η γενικότερη «ποινική μεταχείριση» των ανηλίκων. Στην περίπτωση όμως αυτή διερωτάται κανείς, πού θα πρέπει να υπαχθούν (ή πού ανήκουν) οι στατιστικοί αριθμοί που αναφέρονται στη στήλη αυτή.

Στον πίνακα Β 5 (σελ. 65) στις προτελευταίες στήλες ο γενικός τίτλος «καταδικασθέντες» (βλ. και παραπάνω) εννοεί προφανώς τις καταδικές σε κοινές ποινές, δεδομένου ότι η διπλανή στήλη σαφώς αναφέρεται στον «περιορισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα», δηλαδή στον ποινικό σωφρονισμό του άρθρου 127 Π.Κ. Επομένως περιλαμβάνει όχι μόνο μετεφήβους που σύμφωνα με τις ποινικές μας διατάξεις μπορεί να καταδικασθούν και σε ποινές, αλλά και εφήβους επί των οποίων ο Ποινικός μας Κώδικας δεν παρέχει παρόμοια δυνατότητα.

Και περνώντας στους στατιστικούς αριθμούς, σταματάμε στην ίδια αυτή στήλη του ίδιου πίνακα Β 5 (σελ. 65) για να παρατηρήσουμε τα εξής: Στο γενικό σύνολο των «καταδικασθέντων» 13-17 ετών, δηλαδή των εφήβων, αναγράφεται ο αριθμός 1.140, δυσανάλογα ίσως μεγάλος για την περίπτωση που καλύπτει, αν μάλιστα ληφθούν υπόψη όσα παραπάνω έχουν εκτεθεί. Ο ίδιος αυτός αριθμός εμφανίζεται βέβαια και στον πίνακα Β 10 (σελ. 84), οπότε διερωτάται κανείς, αν πράγματι έχουν επιβληθεί συνηθισμένες ποινές σε εφήβους. Το θέμα ακριβώς αυτό μας προβληματίσε ιδιαίτερα και οδήγησε στη βαθύτερη διερεύνησή του, παρέχοντας την κύρια αφορμή για τη συγγραφή αυτού του άρθρου.

Για να υπογραμμισθούν οι επιπτώσεις των συγκεκριμένων στατιστικών δεδομένων στη διαμόρφωση της θεωρίας, κρίθηκε σκόπιμο να παρατεθούν ενδεικτικά μερικοί πίνακες από έργα γνωστών στο χώρο της εγκληματολογίας ερευνητών που είναι αποτέλεσμα επεξεργασίας στοιχείων, τα οποία έχουν εξαχθεί από τις πληροφορίες της Ελληνικής Στατιστικής σε διαφορετικές χρονολογίες.

2. Βλ. και Michard 1072 σελ. 13-53 (passim).

Συγκεκριμένα: 1) Δασκαλάκης 1985, σελ. 142, πίνακας 12, όπου αναφέρονται ποσοστά καταδικών κατά κατηγορίες ηλικιών στην ενδεκαετία 1971-1981 και περιλαμβάνει την κατηγορία και των 13-17 χρόνων εφήβων (παρακάτω πίνακας α). 2) Ανδριανάκης, 1982 τ. Α', σελ. 98 και τ. Β' σελ. 39 όπου εμφανίζονται πίνακες «...καταδικασθέντων» κατά την πενταετία 1974-1978 ηλικίας 13-17 ετών (εφήβων αλλά και παιδιών 7-12 ετών, παρακάτω πίνακες β, γ, δ και ε) 3) Chaidou 1985, σελ. 1011 και 1041, πίνακες 5 και 19 όπου στους Verurteilte Personen και Verurteilte Jugendliche (καταδικασθέντα πρόσωπα και καταδικασθέντες έφηβοι) συμπεριλαμβάνονται και οι κατηγορίες ανηλίκων όχι μόνο εφήβων 13-17 χρόνων, αλλά και παιδιών 7-12 (παρακάτω πίνακες στ και ζ).

Σε όλους τους παρακάτω πίνακες και στις επεξηγήσεις των συγγραφέων των ασφαλώς αξιόλογων έργων που τους περιέχουν, παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο, να χαρακτηρίζονται «καταδικασθέντες» και ανήλικοι (ακόμη και παιδιά 7-12 χρόνων) αλλά κυρίως να αναφέρονται «καταδίκες» σε «ποινές» εφήβων 13-17 χρόνων. Κι έτσι το θέμα μεταφέρεται σ' έναν ευρύτερο επιστημονικό χώρο παίρνοντας διαφορετικές διαστάσεις, και τα στοιχεία αυτά οδηγούν στις ίδιες απορίες.

α) Δασκαλάκης 1985,

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Κατηγορία ηλικίας	Ποσοστό (Μ.Ο. περιόδου 1971-1981)
13-17 ετών	0,63%
18-20 ετών	5,36%
21-24 ετών	7,88%
25-29 ετών	12,76%
30-34 ετών	13,38%
35-44 ετών	22,97%
45-59 ετών	20,48%
Άνω των 60 ετών	6,01%
Άγνωστη ηλικία, ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα, κ.λπ.	10,53%
Σύνολο	100%

β) Ανδριανάκης 1982

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Των καταδικασθέντων σε αναμορφωτικά ή περιοριστικά μέτρα ή εισαγωγή σε σωφρονιστικό κατάστημα ηλικίας 7-12, 13-17 και 18-20 χρόνων για όλα τα αδικήματα από το 1974-1979 (αγόρια και κορίτσια).

ΗΛΙΚΙΕΣ	1974		1975		1976		1977		1978		1979	
	Α.	Θ.	Α.	Θ.	Α.	Θ.	Α.	Θ.	Α.	Θ.	Α.	Θ.
7-12	239	14	231	12	292	16	295	19	294	4	248	14
13-17	3.339	76	4.696	107	5.212	128	4.811	111	4.444	111	3.947	79
18-20	167	2	200	4	114	4	195	3	170	9	158	3

γ) Ανδριανάκης 1982

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙV

Των καταδικασθέντων σε ποινές ηλικίας 13-20 ετών στην εξαετία 1974-1979 σε σύνολο αρρένων-θηλέων σε ποινές και σωφρονιστικά μέτρα μαζί.

ΗΛΙΚΙΕΣ	1974	1975	1976	1977	1978	1979
13 - 17	4.317	5.760	6.187	5.738	5.497	4.953
18 - 20	8.702	8.486	7.474	8.253	9.227	9.466

δ) Ανδριανάκης 1982

ΠΙΝΑΚΑΣ V

Καταδικασθέντων σε ποινές ηλικίες 13-20 χρόνων αγοριών και κοριτσιών

ΗΛΙΚΙΑΣ		1974	1975	1976	1977	1978	1979
13 - 17	A.	760	822	757	729	876	884
	Θ.	63	41	28	30	35	31
18 - 20	A.	8.195	7.936	7.212	7.713	8.706	9.010
	Θ.	843	863	785	759	911	915

ε) Ανδριανάκης 1982

Πίνακας
των κυριότερων αδικημάτων των καταδικασθέντων
κατά την πενταετία 1974-1978
ηλικίας 13-17 ετών.

Αδικήματα	1974	1975	1976	1977	1978
Εγκλήματα κατά της ζωής	6	1	2	4	1
Σωματικές βλάβες	102	84	76	59	52
Κατά της τιμής	18	14	15	10	14
Κατά της ιδιοκτησίας	119	78	85	76	80
Παραβάσεις					
Ειδ. Ποιν. Νόμων	553	649	562	659	720

στ) Chaidou 1985

Tabelle 19: Erwachsene und jugendliche Rückfalltäter in den Jahren 1965-1982*

Jahr	Verurteilte Erwachsene	Rückfalltäter Erwachsene	Anteil	Verurteilte Jugendliche	Rückfalltäter Jugendliche	Anteil
	abs.	abs.	%	abs.	abs.	%
1965	66.350	18.340	27,6	6.709	342	5,1
1966	85.840	22.229	25,9	7.565	444	5,9
1967	86.092	12.922	15,0	6.552	197	3,0
1968	61.946	8.039	13,0	4.739	116	2,4
1969	73.753	33.909	46,0	5.113	387	7,6
1970	67.230	31.098	46,3	5.163	442	8,6
1971	68.227	29.839	43,7	6.562	351	5,3
1972	89.029	32.915	37,0	13.249	695	5,2
1973	99.911	39.312	39,3	14.337	1.025	7,1
1974	93.738	35.095	37,4	13.272	1.160	8,7
1975	99.474	34.408	34,6	14.589	936	6,4
1976	98.341	35.084	35,7	14.169	917	6,5
1977	102.431	39.816	38,9	14.305	1.209	8,5
1978	100.717	40.632	40,3	15.017	1.567	10,4
1979	105.600	43.799	41,5	14.681	1.832	12,5
1980	108.635	46.133	42,5	14.193	1.768	12,5
1981	123.414	51.186	41,5	14.162	1.834	13,0
1982	124.008	58.863	47,5	15.425	1.823	11,8

* Για να διευκολυνθεί η κατανόηση της ορολογίας του παραπάνω πίνακα που παρατίθεται στην αυθεντική του μορφή, κρίνεται σκόπιμο να δοθούν οι ακόλουθες επεξηγήσεις:

Erwachsene = ενήλικες

Jugendliche = έφηβοι

Rückfalltäter = υπότροποι

Verurteilte = καταδικασθέντες

Anteil = (ποσοστιαία) συμμετοχή

ζ) Chaidou 1985

Tabelle 5: Verurteilte Personen (in den Jahren 1970-1982) nach Altersgruppen***

Jahr	insgesamt abs.	7-12 Jahre abs.	13-17 Jahre abs.	18-20 Jahre abs.	21-24 Jahre abs.	25-29 Jahre abs.	30-34 Jahre abs.	35-44 Jahre abs.	45-59 Jahre abs.	über 60 Jahre abs.	unbe- kannt abs.
1970	72.393	280	2.197	2.513	5.388	8.402	10.201	20.013	16.140	5.591	1.668
1971	74.789	311	2.819	3.313	5.822	8.930	10.074	20.058	16.112	5.427	1.923
1972	102.278	299	5.169	7.698	9.062	13.690	12.621	24.972	19.701	6.428	2.638
1973	114.248	338	5.220	8.779	9.875	15.604	13.487	27.840	22.609	6.885	3.611
1974	107.010	253	4.317	8.702	9.854	14.728	12.625	26.020	21.445	6.499	2.567
1975	114.063	343	5.760	8.486	11.225	15.875	12.800	27.500	22.528	6.785	2.761
1976	112.510	308	6.187	7.674	10.330	14.686	13.376	27.388	22.937	6.540	3.084
1977	116.736	314	5.738	8.253	10.186	15.483	15.102	28.208	24.230	6.856	2.366
1978	115.730	297	5.493	9.227	11.058	15.082	15.278	26.653	23.600	6.419	2.623
1979	120.281	262	4.953	9.466	10.544	15.763	15.696	27.635	27.050	6.893	2.019
1980	122.828	240	5.236	8.717	10.270	15.436	16.298	29.562	28.927	7.128	1.014
1981	137.576	229	5.224	8.709	11.919	16.976	19.538	33.808	31.971	7.593	1.609
1982	139.433	253	6.507	8.665	10.896	17.119	19.439	34.757	33.265	7.178	1.352

Quelle: Justizstatistik 1970-1982, hrsg. vom Nationalen Statistischen Amt Griechenlands in Athen. ****

*** Καταδικασθέντα πρόσωπα κατά ομάδες ηλικιών

Jahre = έτη

Isgesamt = συνολικός

**** Στατιστική Δικαιοσύνης 1970-1982, εκδ. υπό της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας στην Αθήνα.

του ορίου αυτού της ηλικίας. Στην περίπτωση (1) μπορούν να συμπεριληφθούν και οι υποπεριπτώσεις α) των εφήβων που συνεκδικάζονται με ενηλίκους (άρθρο 130 παρ. 3 Κ. Ποιν. Δ.) από τα κοινά ποινικά δικαστήρια και β) των μετεφήβων που δικάζονται για πταίσματα τελούμενα εκτός της έδρας Πρωτοδικείου, από Πταισματοδικείο (άρθρο 113β Κ. Ποιν. Δ.).

Από τις παραπάνω περιπτώσεις δεν θα εξετασθούν στην παρούσα μελέτη όσες εκδικάζονται από τα κοινά ποινικά δικαστήρια όπως οι περιπτώσεις συνεκδικάσεων και εκδικάσεων από Πταισματοδικεία. Αυτές υπάρχει πρόθεση να εξετασθούν μελλοντικά στο πλαίσιο μιας ειδικής έρευνας μετεφήβων (βλ. παραπάνω σημ. 1).

Εμπειρική διερεύνηση

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα διενεργήθηκε μία σύντομη και περιορισμένη έκτασης έρευνα, για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, σε επιλεγμένα δικαστήρια, με σκοπό τη διατύπωση των παραπάνω υποθέσεων και μέσω αυτής την επαλήθευση ή τη διάψυσή της. Η έρευνα στοχεύει συγχρόνως και στην αντιπαράθεση (όσο είναι δυνατόν) των δεκτικών συγκρίσεως στοιχείων και τελικά στην αξιολόγησή τους.

Οριοθέτηση του αντικειμένου: Ο προσδιορισμός του αντικειμένου της έρευνας ήταν ήδη δεδομένος, εφόσον το ενδιαφέρον αυτού του άρθρου συγκεντρώνεται στην ποινική μεταχείριση (ποινικός σωφρονισμός και ποινή φυλάκισης) των εφήβων και μετεφήβων. Ο σχεδιασμός λοιπόν της πινακοποίησης των στοιχείων βασίστηκε στα ζητούμενα αυτά.

Συγκέντρωση υλικού: Ως μέσον συγκέντρωσης των αναγκαίων πληροφοριών χρησιμοποιήθηκε η αποστολή πινάκων που συμπληρώθηκαν από οκτώ Δικαστήρια Ανηλίκων. Επιδιώχθηκε η άμεση συλλογή των στοιχείων από τους ίδιους τους φορείς της ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων ως πρωτογενών πηγών.

Μέθοδος έρευνας: Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι της μελέτης αρχείων και συγκεκριμένα βιβλίων δικασίμων από τα Δικαστήρια Ανηλίκων Αθήνας και Πειραιά, ενώ στα υπόλοιπα έξι Δικαστήρια στάλθηκαν πίνακες με κενά τα αριθμητικά στοιχεία με σκοπό να συμπληρωθούν. Η συμπλήρωση των κενών έγινε από επιμελητές των οικείων Δικαστηρίων. Στη συνέχεια τα στοιχεία αυτά που έλαβα από τις περιφερειακές Υπηρεσίες Επιμελητών των Δικαστηρίων Ανηλίκων τα πινακογράφησα.

Συγκεκριμένα το πρότυπο πινακογράφησης βασίζεται στις παρακάτω επιλογές:

- 1) Τα 8 Δικαστήρια Ανηλίκων, από τα οποία συγκεντρώθηκαν τα στοιχεία που συμπλήρωσαν τα πρότυπα πινακογράφησης είναι α) Αθήνας, β) Θεσσαλονίκης, γ) Πειραιά, δ) Λάρισας, ε) Βόλου, στ) Ηρακλείου και η) Χαλκίδας. Τα δικαστήρια αυτά παρουσιάζουν κατά κοινή πείρα αυξημένη κίνηση. Διευκρινίζεται ότι θεωρήθηκε αναγκαίος ο περιορισμός μόνο στα Δικαστήρια Ανηλίκων, παρά τις βάσιμες ενδείξεις ότι υπάρχουν περιπτώσεις ποινικής μεταχείρισης εφήβων και μετεφήβων και στα κοινά επίσης ποινικά δικαστήρια (Στρατοδικεία, Πταισματοδικεία, επίσης ως περιπτώσεις «συνεκδικάσεως» στα υπόλοιπα). Ο χρόνος της έρευνας δεν επέτρεπε προεκτάσεις και σ' αυτά. 2) Οι δύο κύριες στήλες του βασικού πίνακα περιστρέφονται γύρω από τους δύο πόλους των αμφισβητούμενων στοιχείων, δηλαδή α) του ποινικού σωφρονισμού και της φυλάκισης β) των τριών κατηγοριών ηλικιών των νεαρών ατόμων εφή-

βων 13-16, 17⁵ και μετεφήβων 17, 18-21. 3) Ως χρόνος συλλογής στοιχείων και μελέτης επελέγη το έτος 1984, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα σύγκρισης με το ίδιο έτος της Στατιστικής Δικαιοσύνης, το τελευταίο από τα μέχρι σήμερα δημοσιευμένα.

Παρατίθεντα δύο πίνακες που είναι το αποτέλεσμα της συνολικής επεξεργασίας των οκτώ επί μέρους πινάκων των αντιστοίχων Δικαστηρίων Ανηλίκων που επιλέχθηκαν για τη διεξαγωγή της έρευνας.

5. Επισημαίνεται ότι κατά την αποστολή των πινάκων προς τα Δ.Α. ζητήθηκε η αναλυτική παρουσίαση της λεγόμενης εφηβικής ηλικίας, καθώς και το έτος (εάν ήταν δυνατόν και η ημερομηνία) γέννησης των ανηλίκων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Ποινική μεταχείριση εφήβων και μετεφήβων
κατά το έτος 1984

Δικαστήρια Ανηλίκων*	Ποινικός Σωφρονισμός	Ηλικία τέλεσης			Ηλικία εκδίκασης				Φυλάκιση (130 Π.Κ.) -ποινή-	Ηλικία τέλεσης			Ηλικία εκδίκασης				Υπότροποι	Σύνολο ανηλίκων
		13-16	17	άγν.	13-16	17	18-21	άγνωστη		13-16	17	άγνωστη	13-16	17	18-21	άγνωστη		
Αθήνα	31	22	9	-	11	4	16	-	28	14	14	-	-	7	21	-	50	59
Βόλος	-	-	-	-	-	-	-	-	7	4	3	-	-	2	5	-	4	7
Ηράκλειο	-	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-	110	-	110	110	-	84	110
Θεσσαλονίκη	5	-	-	5	5	-	-	-	67	-	-	67	-	16	51	-	65	72
Λάρισα	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	30	-	-	30	-	14	30
Πάτρα	3	2	-	1	3	-	-	-	2	-	1	1	-	2	-	-	4	5
Πειραιάς	6	6	-	-	2	2	2	-	4	1	1	2	-	-	2	2	5	10
Χαλκίδα	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σύνολο	45								248								226	293

* Πρόκειται για Μονομελή. Τριμελή είχαν μόνο 3 από τα 8 Δικ. Ανηλίκων. Συγκεκριμένα:

1. Θεσσαλονίκη: 19=18 Ποιν. Σωφρ. + 11 Φυλακίσεις.

2. Πάτρα: 2=1 Ποιν. Σωφρ. + 1 Φυλακίσεις.

3. Ηράκλειο: 3=3 Φυλακίσεις

Τα υπόλοιπα 4 δεν είχαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Χρονική διάρκεια «ποινών» σύμφωνα με τις δικ. αποφάσεις

	Ποινικός Σωφρονισμός			Ποινή Φυλάκισης		Παρατηρήσεις
Αθήνα	31	6-12 μήνες	80%	28	10-45 μέρες	Αναστολή σε 12 από 28 φυλακ. Μετατροπή
		13-20 μήνες			5 μήνες	
Βόλος	-	-	-	7	10-25 μέρες	Αναστολή σε 4 Σε 2 πρόστιμο
Ηράκλειο	-	-	-	110	10-25 μέρες	1 φυλ. 2 ετών
					2-5 μήνες	
Θεσσαλονίκη	5	6-12 μήνες	-	67	20-40 μέρες	-
		2-3 χρόνια			3-30 μήνες	
Λάρισα	-	-	-	30	10 μερ. - 3 μήνες	Στις 25 = αναστολή 5 = πρόστιμο
Πάτρα	3	6-12 μήνες	-	2	30 μέρες	Αναστολή
		6 μην. - 3 χρ.			5 χρόνια	
Πειραιάς	6	6-24 μην.	-	4	15-40 μερ.	-
		2-4 χρ.				
Χαλκίδα	-	-	-	-	-	-

Επισκόπηση δεδομένων

Από την άποψη του είδους της ποινικής μεταχείρισης μπορούν να παρατηρηθούν στον πίνακα 1 τα εξής:

– Στο Δικαστήριο Ανηλίκων Χαλκίδας δεν επιβλήθηκαν, καθ' όλο το 1984, ούτε ποινικός σωφρονισμός ούτε ποινή φυλάκισης.

– Στα Δικαστήρια Ανηλίκων Βόλου, Ηρακλείου και Λάρισας δεν επιβλήθηκε ποινικός σωφρονισμός.

– Από τα τέσσερα Δικαστήρια Ανηλίκων (αν εξαιρεθούν τα τρία που έχουν μόνο φυλάκιση και η Χαλκίδα που δεν έχει ούτε ποινικό σωφρονισμό) μόνο τα τρία έχουν μικρότερο αριθμό περιπτώσεων φυλάκισης από τον ποινικό σωφρονισμό (βλ. πιο κάτω συμπεράσματα). Η Θεσσαλονίκη όμως εμφανίζει ένα ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό φυλακίσεων. Επομένως βρίσκεται πλησιέστερα στα δικαστήρια που δεν έχουν καθόλου ποινικό σωφρονισμό. Τα τρία Δικαστήρια, της Αθήνας, της Πάτρας και του Πειραιά, φαίνεται να κάνουν χρήση (αντίθετα από αρκετά περιφερειακά) της δυνατότητας που παρέχει ο Π.Κ. για κλιμάκωση της ποινικής μεταχείρισης των εφήβων και μετεφήβων και έτσι εμφανίζουν μεγαλύτερο αριθμό ποινικού σωφρονισμού.⁶

– Τα Δικαστήρια Ανηλίκων που δεν εμφανίζουν ποινικό σωφρονισμό περιορίζονται ενδεχομένως στην αναμορφωτική μεταχείριση.

– Τέλος ο αριθμός των φυλακίσεων είναι πολλαπλάσιος –248 με 45– από αυτόν του ποινικού σωφρονισμού.

Από άποψη ηλικίας, στον πίνακα 1 (σύμφωνα με τα ζητούμενα και την «υπόθεση» που κάναμε) η κατηγορία εφήβων 13-16 ετών δεν εμφανίζει αξιολογικά αυξημένους αριθμούς (με εξαίρεση την Αθήνα). Σε αρκετές περιπτώσεις δεν ήταν βέβαια δυνατή η διαπίστωση της ημερομηνίας γέννησης των εφήβων και μετεφήβων από τα βιβλία δικασίμων και παρέμεινε άγνωστη η ηλικία τους (βλ. οικεία στήλη) κυρίως ως προς την τέλεση της πράξης στην ποινή φυλάκισης, πράγμα που θα ενδιέφερε ιδιαίτερα.

Παρά την έλλειψη αυτή οι ηλικίες που εμφανίζονται συχνότερα είναι οι των 15-17 ετών. Μεγάλη σημασία για την οριοθέτηση των κατηγοριών εφήβων και μετεφήβων έχει το μεσοδιάστημα από τη διάπραξη του αδικήματος μέχρι την εκδίκαση.⁷

Για το κρίσιμο όριο του 17ου χρόνου της ηλικίας διευκρινίζεται ότι στον πίνακα 1, τόσο για τον ποινικό σωφρονισμό όσο και για τη φυλάκιση, στη στήλη «ηλικία τέ-

6. Ό,τι και να λέγεται για τα αρνητικά και αδύνατα σημεία της «υπερπροστατευτικής παρέμβασης» των δικαστηρίων Ανηλίκων, έρχεται σε αντίθεση με το πνεύμα και την πρόθεση του έλληνα νομοθέτη του ποινικού δικαίου ανηλίκων ως προς την ειδική σωφρονιστική και εγκληματοπροληπτική τους μεταχείριση. Ο ισχυρισμός και η άποψη να αποφεύγεται ο ποινικός σωφρονισμός έχει βέβαια την εξής ερμηνεία: Στην πρακτική εφαρμογή της προτίμησης της φυλάκισης με την ευχέρεια της αναστολής της ποινής και της εξαγοράς της, δεν στερούνται οι μετέφηβοι την ελευθερία τους, ενώ με τον ποινικό σωφρονισμό υπάρχει πραγματική στέρησή της (βλ. και Δασκαλάκη 1983 σελ. 63-65, 128 επ., 353).

7. Είναι ήδη γνωστό και από άλλες έρευνες (βλ. Τσαούση - Κορρέ 1974 σελ. 62) ότι μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ τέλεσης της πράξης και της εκδίκασης της υπόθεσης. Δυστυχώς τα 3 από τα 7 δικαστήρια δεν μπόρεσαν να συμπληρώσουν αυτή τη στήλη, μολονότι η παρούσα μελέτη (μικρή σε έκταση) δεν αποβλέπει στη διαπίστωση αυτού του στοιχείου κι έτσι δεν εμφανίζεται το μεγάλο αυτό χρονικό διάστημα. Για τη διαπίστωση όμως αυτή υπήρξε μεταγενέστερη επικοινωνία κατά την οποία προέκυψε ότι το διάστημα αυτό κυμαίνεται συνήθως από 1 χρόνο έως 2 ή και 3 χρόνια. Σε μία μόνο περίπτωση το διάστημα ήταν μερικοί μήνες.

λεσης» νοείται το 17ο έτος πριν από τη συμπλήρωσή του (δηλαδή πλην μία μέρα), αφού είναι αυτονόητο ότι, αν ήταν μετά, δεν θα είχε αρμοδιότητα το Δικαστήριο Ανηλίκων. Στη στήλη δε «ηλικία εκδίκασης» νοείται μετά τη συμπλήρωση (δηλαδή συν μία μέρα), αφού μόνο μετά τη συμπλήρωση επιβάλλεται φυλάκιση. Πάντως σε όλες τις περιπτώσεις ο 17ος χρόνος έχει ήδη συμπληρωθεί στον αυξημένο αριθμό των φυλακίσεων.

- Στη στήλη των 18-21 ετών (ηλικία εκδίκασης, στη στήλη φυλάκισης) μόνο ένας μετέφηβος (20 χρόνων στη Λάρισα) έχει υπερβεί το 19ο έτος της ηλικίας.

- Στον ίδιο πίνακα 1 παρατηρείται ότι ο αριθμός των υποτρόπων είναι πολύ μεγάλος σε σύγκριση με το σύνολο των ανηλίκων, πράγμα που επαληθεύει κάτι γνωστό στην πράξη. Δηλαδή τα θεωρούμενα «βαρύτερα μέτρα», ως έσχατο μέσο σωφρονιστικής μεταχείρισης, όπως στην προκειμένη περίπτωση η φυλάκιση ακολουθεί άλλες ηπιότερες μορφές (π.χ. των αναμορφωτικών μέτρων) που έχουν, ανεξάρτητα για ποιους λόγους, αποτύχει σ' αυτό το συγκεκριμένο ποσοστό μετεφήβων.

- Στον πίνακα 2 που εμφανίζει την επιμέτρηση των «ποιωνών» λεπτομερώς (της ιδιάζουσας ποινής τους ποινικού σωφρονισμού-περιορισμού και της ποινής φυλάκισης) ως προς το χρόνο διάρκειάς τους και κατά τα επί μέρους δικαστήρια που επιλέχθηκαν, παρατηρούνται γενικά τα εξής: Ο ποινικός σωφρονισμός κυμαίνεται συνηθέστερα μεταξύ 6 μηνών κατά κατώτατο και 12 μηνών κατά ανώτατο όριο, με μικρότερο αριθμό τις επιβολές 13 μηνών ως κατώτατο όριο και 20 μήνες ως ανώτατο (Αθήνα), 6 μήνες με 3 χρόνια (Πάτρα) και 6 μήνες με 2 χρόνια (Πειραιάς). Επίσης τα 2-4 χρόνια ποινικού σωφρονισμού (Πειραιάς, Θεσσαλονίκη) είναι σπάνιες περιπτώσεις.

Η φυλάκιση κυμαίνεται από 10 έως 45 ημέρες, από 2 έως 5 μήνες και τέλος σε μία περίπτωση κάλυπτε ένα χρονικό διάστημα, το μεγαλύτερο όλων, πέντε ετών. Το συνηθισμένο δε φαινόμενο της αναστολής που συνοδεύει ένα σημαντικό ποσοστό φυλακίσεων, καθώς και η μετατροπή των στερητικών της ελευθερίας ποινών σε χρηματικές παρουσιάζεται βέβαια και στις περιπτώσεις σωφρονιστικής μεταχείρισης των μετεφήβων. Περισσότερο συχνά από όσο θα περίμενε κανείς εμφανίζονται περιπτώσεις επιβολής προστίμου (Λάρισα, Βόλος).

Ως γενικά συμπεράσματα μπορούν να διατυπωθούν μετά από όλα όσα πιο πάνω επισημάνθηκαν, τα εξής: Διαπιστώνεται ότι 1) Η φυλάκιση επιβάλλεται μόνο στους μετεφήβους, δηλαδή μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους της (κρίσιμης αυτής) ηλικίας. 2) Οι πράξεις τελέστηκαν (σύμφωνα με το νόμο) πριν τη συμπλήρωση του 17ου έτους, γι αυτό και έχουν επιληφθεί τα Δικαστήρια Ανηλίκων. 3) Οι περισσότεροι από τους εφήβους αυτούς (76,5%) είναι υπότροποι. 4) Ο χρόνος που μεσολαβεί από την τέλεση της πράξης μέχρι την εκδίκασή της κυμαίνεται από 2 έως 3 χρόνια κατά μέσο όρο. 5) Το μικρό, σχετικά ποσοστό «εγκλεισμού» των νεαρών ατόμων περιορίζεται περισσότερο με την αναστολή και τη μετατροπή της ποινής. 6) Τριμελή είχαν μόνο 3 από τα 8 Δικαστήρια Ανηλίκων. Συγκεκριμένα η Θεσσαλονίκη είχε 19 υποθέσεις από τις οποίες σε 8 επιβλήθηκε ποινικός σωφρονισμός και σε 11 η ποινή της φυλάκισης, η Πάτρα είχε 2 υποθέσεις με 1 ποινικό σωφρονισμό και 1 φυλάκιση και το Ηράκλειο 3 υποθέσεις με όλες την ποινή φυλάκισης. Τα υπόλοιπα 4 δικαστήρια δεν είχαν εκδίκαση με τριμελή σύνθεση.

Σκέψεις - Προτάσεις

Τελειώνοντας αυτή τη σύντομη μελέτη, θεώρησα χρήσιμη τη συμπλήρωσή της με ορισμένες σκέψεις και προτάσεις.

- Για τους λόγους που έχουν αναφερθεί, η Ε.Σ.Υ.Ε. περιλαμβάνει στην ίδια στήλη τόσο τους εφήβους όσο και τους μετεφήβους μετά τη συμπλήρωση των 17 ετών. Ανεξάρτητα από την κατά κόρο προβαλλόμενη συμβατικότητα που χαρακτηρίζει το διαχωρισμό των ηλικιών, εφόσον η διαφοροποίηση αυτή έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ποινική μεταχείριση των δύο κατηγοριών ηλικιών, η καταχώρισή τους σε κοινή στήλη δεν είναι παραδεκτή.

Θα έπρεπε λοιπόν να χωρισθούν οι οικείες στήλες σε δύο υποομάδες, ώστε να μην ενοποιείται η ανομοιογενής αυτή μεταχείριση. Δηλαδή να υπάρχει χωριστή στήλη για όσους συμπλήρωσαν τό όριο των 17 χρόνων (μετέφηβοι) και χωριστή για όσους δεν το συμπλήρωσαν. Μολονότι κατά την πρακτική εφαρμογή του σωφρονιστικού μας συστήματος παρατηρείται ότι δεν είναι ουσιαστική η διαφορά ποινικού σωφρονισμού και φυλάκισης, θεωρείται αναγκαίος ο διαχωρισμός αυτός ακριβώς για να υλοποιηθεί μια ουσιαστική διαφορά με νέα μορφή.

- Από την ίδια άποψη θα μπορούσαν να διαφοροποιηθούν τα όρια που χωρίζουν τα άτομα κατά κατηγορίες ηλικιών, ιδιαίτερα όμως τις υποκατηγορίες των ανηλίκων. Για το σκοπό αυτό (εκτός των άλλων) θα πρέπει η τροφοδότηση και ο προγραμματισμός των Η/Υ (ηλεκτρονικών υπολογιστών) να γίνει με νέο υλικό, νέα δεδομένα και νέα προτεινόμενα διαγράμματα.

- Σχετικά με τη χρησιμοποίηση των εκφράσεων «καταδικες» «καταδικασθέντες» κ.λπ. ως τεχνικών όρων, εφόσον τους προσδίδουν διαφορετικό περιεχόμενο από εκείνο του Π.Κ., θα πρέπει να δηλωθεί, προς αποφυγή παρανοήσεων.

- Τέλος, κατά τη γνώμη μου, θα ήταν αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη η κατάταξη και επεξεργασία του υλικού που συγκεντρώνεται από την Ε.Σ.Υ.Ε. - Στατιστική Δικαιοσύνης εάν ήταν δυνατό να αποστέλλονται προς συμπλήρωσή στις Γραμματείες των δικαστηρίων, ειδικά (διαφορετικά) έντυπα που αφορούν ανηλίκους, και όχι τα κοινά -όμοια- των ενηλίκων καταδικαζομένων.

Πέρα από τα παραπάνω θεωρούμε χρήσιμη τη γενική αναθεώρηση του όλου συστήματος της μεταχείρισης των ανηλίκων, που απασχολούν το σύστημα της ποινικής μας δικαιοσύνης.⁸ Αναμφισβήτητα το ελληνικό δίκαιο ανηλίκων χρειάζεται μια νέα επεξεργασία, τόσο σύμφωνα με τις σύγχρονες τάσεις στο διεθνή χώρο (βλ. Σπινέλλη-Τρωιάνου 1987 σελ. 107 επ.) όσο κυρίως μέσα στα πλαίσια των νέων δεδομένων της ελληνικής πραγματικότητας.

Αλλά για να επανέλθουμε στο συγκεκριμένο θέμα που μας απασχόλησε, στη

8. Εκτός των άλλων θα πρέπει να ρυθμιστεί και το θέμα των τροχαίων παραβάσεων των εφήβων και μετεφήβων που δικάζονται και «καταδικάζονται» γι' αυτές. Το ποσοστό αυτών των αδικημάτων είναι τόσο αυξημένο κατά τις δικασίμους των Δικαστηρίων Ανηλίκων που έχει ως συνέπεια, ένα μεγάλο μέρος της απασχόλησης των επιμελητών των δικαστηρίων αυτών να διατίθεται για τη διεκπεραίωση αυτών των αρμοδιοτήτων που είναι ίσως μικρότερης σπουδαιότητας από άλλες, όπως π.χ. της άσκησης του κυριότερου και σημαντικότερου αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας των ειδικών επιμελητών ανηλίκων. Μέσα στα πλαίσια αυτά γίνεται και η αξιοσημείωτη προσπάθεια που αναφέρθηκε στην υποσημείωση 5 (βλ. παρακάτω).

«στατιστική πληροφορία» και στον τρόπο που παρέχονται τα στατιστικά στοιχεία, καταλήγουμε στα εξής: Ο ερευνητής-μελετητής πρέπει να καταβάλλει ιδιαίτερη προσοχή στη λήψη στατιστικής μέτρησης που αφορά στους εφήβους, όταν τελούν την πράξη πριν το 17ο έτος και δικάζονται μετά τη συμπλήρωσή του. Όπως επίσης γενικότερα, κατά την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων που χρησιμοποιεί, να λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα της ειδικής κατηγορίας των ανηλίκων.

Η στατιστική δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά αποβλέπει στο να παράσχει στους ερευνητές στοιχεία για την ερμηνεία διαφόρων φαινομένων. Αν τα στοιχεία αυτά είναι παραπλανητικά και οδηγούν σε ανακριβή συμπεράσματα, ή λανθασμένες εντυπώσεις, τότε δεν εκπληρώνει το σκοπό για τον οποίο έχει ταχθεί. Η ανάγκη να καταβάλλεται η μεγαλύτερη δυνατή προσοχή από τους ερευνητές επιβάλλεται για λόγους προστασίας της ίδιας της στατιστικής ακριβώς λόγω της αξίας και της χρησιμότητας των στοιχείων της, ώστε να εδραιωθεί η αξιοπιστία της.

Βιβλιογραφικές παραπομπές

1. ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ ΕΜ., Η επίδραση της ηλικίας στην εγκληματική παρεκτροπή, Αθήνα 1982, τ. Α'-Β'.
2. ΓΕΜΤΟΣ Π., Μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών, Αθήνα 1987, τ. Β' (έκδ. Παπαζήση).
3. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Η. και συνεργάτες, Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, Αθήνα 1983.
4. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης - Παραδόσεις, Αθήνα 1985.
5. ΔΗΜΑΚΗ-ΛΑΜΠΙΡΗ ΙΩΑΝΝΑ, Εισαγωγή εις την κοινωνικήν έρευναν, Αθήναι 1977.
6. ΔΗΜΑΚΗ-ΛΑΜΠΙΡΗ ΙΩΑΝΝΑ, Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της, Αθήνα/Κομοτηνή ⁵1986.
7. MICHARD H., Quelques éléments d'interprétation de la statistique judiciaire relative à la délinquance de jeunes, «Annales de Vaucresson» 10 (1972) 13-53.
8. ΜΠΕΖΕ ΛΟΥΚΙΑ, Αηήλικοι παραβάτες - Μελέτη 20 περιπτώσεων, Αθήνα/Κομοτηνή 1985.
9. ΠΑΠΠΑΣ Π., Η στατιστική στις κοινωνικές έρευνες, «Εκλογή» αρ. 73 (1987) σελ. 65-76.
10. ΣΠΙΝΕΛΛΗ Κ.Δ., Εγκληματολογία - Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα 1985.
11. ΣΠΙΝΕΛΛΗ Κ.Δ. - ΤΡΩΙΑΝΟΥ Α., Δίκαιο Αηηλίκων - Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις, Αθήνα/Κομοτηνή 1987.
12. ΤΡΩΙΑΝΟΥ Α., Η Υπηρεσία Επιμελητών των Δικαστηρίων Αηηλίκων, Αθήναι 1977.
13. ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ. - ΚΟΡΡΕ Ε., Η εγκληματικότητα ηηηλίκων εις την περιφέρεια της πρωτεύουσης, Αθήναι 1974.
14. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των αηηλίκων, Αθήνα 1985.
15. ΦΙΛΙΑΣ Β. και συνεργάτες, Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, Αθήνα 1977.
16. CHAIDOU ANTHOZOE, Freiheitsentziehende Massnahmen gegenüber jugendlichen Delinquenten in Griechenland, Dünkcl Fr., Meyer Kl., Jugendstrafe und Jugendstrafvollzug, Teilband 1 (Freiburg 1985) 999-1049.